

12. Соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа: Посібник до тренінгового курсу з підготовки спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у трьох частинах. [Автори та упорядн.: Н. В. Зимівець, Т. П. Авельцева та ін.] – Частина перша. – К: Держсоцслужба, 2008. – 240 с.

13. Соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа: Посібник до тренінгового курсу з підготовки спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у трьох частинах. [Автори та упорядн.: Н. В. Зимівець, Т.П. Авельцева та ін.] – Частина друга. – К: Держсоцслужба, 2008. – 212 с.

14. Соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа: Посібник до тренінгового курсу з підготовки спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у трьох частинах. [Автори та упорядн.: Н. В. Зимівець, Т.П. Авельцева]– Частина третя. – К: Держсоцслужба, 2008. – 212 с.

15. Ковчина І. М. Соціально-правовий захист дітей [Текст] : метод. рек. / І. М. Ковчина ; Ліга соціальних працівників м. Києва, Соціальна служба для молоді м. Києва. – К. : Видавництво Національного педагогічного ун-ту ім. М.П.Драгоманова, 2001. – 23 с.

16. Конвенція ООН з прав дитини: шляхи практичного застосування [Текст] : метод. рекомендації / Християнський дитячий фонд ; упоряд. Г. М. Лактіонова [та ін.]. – К. : Науковий світ, 2000. – 38 с.

17. Пеша І. В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (проблеми реформування) [Текст] / І. В. Пеша ; Український ін-т соціальних досліджень. Інститут дитинства. – К. : Логос, 2000. – 86 с.

18. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року N 2947-III // [Електронне видання]. – [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

19. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року N 2402-III // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

20. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 року № 2558-III // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.

21. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року N 20/95-ВР // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр>.

22. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року N 1060-XII // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page>.

23. Закон України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року № 966-IV // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

24. Лист Міністерства соціальної політики України (Директорам республіканського АР Крим, обласних та Севастопольського міського центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) «Щодо стану захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 11 вересня 2012 року № 323/56/206-12.

25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 8 вересня 2005 року № 878 // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/878-2005-п/print1329899168786804>.

26. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа» від 1 липня 2010 року N 2394-VI // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2394-17>.

27. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження норм матеріального та нормативів фінансового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також вихованців шкіл-інтернатів» від 17.11.2003 № 763 // [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-04>.

УДК 351.84:364.3

Олена Вольська

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

В статті розглядаються основні заходи щодо підвищення рівня соціального захисту населення України.

Ключові слова: соціальний захист, соціальний розвиток, соціальна політика.

☞ Соціальний розвиток будь-якої країни спрямований, перш за все, на соціальний захист різних соціальних і демографічних груп населення, особливо тих, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ефективний соціальний розвиток містить в собі гарантовані державою соціальні виплати для громадян, які потребують соціальної підтримки з боку держави.

Сучасна система соціальних послуг повинна відповідати потребам громадян і орієнтуватися на покращення якості їхнього життя. Як зазначається у Концепції реформування системи соціальних послуг, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.04.2007 р. № 178-р, такі послуги необхідно наблизити до отримувачів, надавати їх на принципах адресності, індивідуального підходу, поваги до кожного клієнта та з дотриманням загальнолюдських прав [1].

☞ Проблемам соціального захисту населення України присвячені роботи вчених І. О. Амоши, А. О. Дехтяря, Н. Г. Диденко, І. М. Сироти, А. А. Халецької та інших.

☞ Метою статті є визначення основних напрямів підвищення рівня соціального захисту населення країни.

☞ Світова економічна криза спричинила зниження рівня життя населення, тому в Україні збільшується кількість осіб, що потребують соціального захисту. Так, у 2009 році соціальними закладами й установами, які підпорядковуються Міністерству праці та соціальної політики України, соціальні послуги було надано понад двом мільйонам громадян. Насамперед це особи, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим

Постановка проблеми

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Мета

Виклад основного матеріалу

віком, хворобою, інвалідністю і не мають рідних, які можуть забезпечити їм догляд і надати допомогу. Для таких категорій населення соціальні послуги надаються закладами соціального обслуговування, діяльність яких координується відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування і фінансуються за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, передбачених чинним законодавством [2].

У зв'язку з цим, одним із пріоритетних завдань реформування системи соціального обслуговування є удосконалення управління державними видатками на соціальні послуги з метою їх раціонального використання. Це завдання можна реалізувати шляхом поступового переходу від утримання установ соціального захисту та обслуговування, які сьогодні надають соціальні послуги, до фінансування витрат на надання соціальних послуг [3].

Права на пільги в Україні визначено 45 законодавчими та іншими нормативно-правовими актами. З них права громадян на пільги та компенсації за професійною ознакою регламентовано 22 законами, указами Президента та постановами Кабінету Міністрів України і Верховної Ради України. Відповідні пільги громадянам за соціальною ознакою надаються на підставі 23 законодавчих актів. Характерною ознакою сьогодення є непрозорість та заплутаність системи соціальної допомоги як наслідок несистемності законодавства. Очевидно, що динаміка розвитку системи соціальних пільг йде шляхом ускладнення. Пільги за соціальною ознакою мають 45 категорій громадян, за професійною – 57, за заслуги перед державою – 14. Загалом ці 116 категорій населення мають право на більше, ніж 125 видів пільг. Але й ця цифра не враховує членів сім'ї пільговика, на яких поширюються окремі пільги. Аналізуючи наявну систему пільг, слід відзначити, що вона на сьогодні вирішує два принципово різних завдання: надання привілеїв окремим категоріям населення та підтримка соціально вразливих верств населення [4].

На сьогодні види соціальних послуг, їх перелік, зміст та обсяг у кожному конкретному випадку визначаються працівником соціальної служби, до якої звернулася особа, з урахуванням її стану здоров'я, індивідуальних потреб, індивідуальної програми реабілітації та інших об'єктивних факторів, що спричинили складні життєві обставини. Отже, чинне законодавство України не регламентує мінімальний перелік соціальних послуг, які б забезпечили найголовніші потреби осіб, що опинилися у скрутці, і які б гарантувалися державою за будь-якої економічної ситуації незалежно від території проживання громадян. Унормування переліку послуг для певної категорії осіб дасть змогу забезпечити надання соціальних послуг тим, хто їх потребує, в необхідному обсязі.

Результати аналізу системи соціальних послуг в Україні дозволяють стверджувати, що сьогодні вона перебуває на стадії розвитку та удосконалення. Сьогодні в Україні продовжується процес реалізації «Концепції реформування системи соціальних послуг», затвердженої розпорядженням КМУ від 13 квітня 2007 р. № 178-р, та Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року, затвердженої розпорядженням КМУ від 3 червня 2009 р. № 594-р. Упродовж останніх років питання реформування системи пільг дискутується досить гостро. Серед шляхів реалізації Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян зазначено скорочення переліку категорій отримувачів пільг за професійною озна-

кою за умови адекватного підвищення рівня їх доходів, більше того, запровадження класифікації пільг залежно від їх соціального призначення як форми визнання заслуг перед Батьківщиною, соціальної підтримки для забезпечення достатнього життєвого рівня найменш захищених верств населення чи додаткової гарантії у зв'язку з особливими умовами праці [4].

На сьогодні система соціального захисту в Україні має основні недоліки.

1. Наявна система пільг сформована спонтанно, соціальні програми здебільшого не узгоджені між собою, має місце їх дублювання, наявний постійний дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення пільг.

2. Надмірне розширення кола одержувачів пільг знецінює ідею їх надання тим категоріям населення, які мають найбільші заслуги перед суспільством.

3. Система пільг посилює соціальну несправедливість серед населення – його найбільш вразливі верстви виявилися менш охопленими чинними пільгами, ніж заможні.

4. Фактична спроможність використати своє право на пільги частіше має небідне населення, а за окремими видами пільг (на санаторне лікування, проїзд у міжміському транспорті та ін.) найменш захищені верстви населення практично повністю позбавлені можливості скористатися своїм правом.

5. Система соціального захисту має в цілому неохочий характер, працівники соціальних служб не досліджують причини складного матеріального становища родини, втрачається сам сенс існування соціального захисту громадян.

Для удосконалення системи соціального захисту за думкою фахівців Інституту стратегічних досліджень при Президенті України необхідно визначити: 1) соціально й економічно обґрунтований перелік соціальних послуг, що гарантуються державою на безоплатній основі, та категорії осіб, які мають право безкоштовно отримувати ту чи іншу послугу; 2) методику розрахунку вартості конкретної послуги на одного отримувача залежно від того, кому надається послуга (самотнім особам похилого віку, інвалідам або хворим, не здатним до самообслуговування) та де вона надається (вдома за місцем проживання, у стаціонарних закладах, закладах денного перебування); 3) умови, за яких особи та сім'ї мають право на безкоштовне отримання тієї чи іншої послуги; 4) стимули ефективного використання бюджетних та власних коштів стаціонарними закладами на підставі методики розрахунку вартості соціальних послуг; 5) механізм надання платних соціальних послуг особам та сім'ям, які їх потребують, але не підпадають під категорії тих, що опинилися в складних життєвих обставинах; 6) механізм соціального замовлення та надання соціальних послуг недержавними установами зокрема за рахунок фінансування з бюджету безоплатних соціальних послуг, наданих недержавними (громадськими, приватними тощо) установами [5].

Розробка й затвердження єдиного переліку соціальних послуг та створення методики визначення їх вартості є надзвичайно актуальним завданням. Це дозволить посилити фінансовий контроль за наданням соціальних послуг, сприяти ефективному плануванню та використанню коштів державного й місцевих бюджетів на сферу соціальних послуг, що особливо важливо в умовах економічної кризи, забезпечити найнеобхідніші потреби людей, які опинилися у скрутці, у межах державних соціальних стандартів.

За визначенням учених Центру перспективних соціальних досліджень, є шляхи, які дозволяють докорінним

чином реформувати систему соціальних послуг за кілька років. Для ефективності реформування необхідно діяти за наступними напрямками.

1. На державному рівні необхідно забезпечити законодавство, яке б захищало інтереси й добробут громадян, які потребують соціального захисту, а також сприяло б урізноманітненню надаваних послуг. Зокрема, як зазначалося вище, слід нормативно затвердити перелік найнеобхідніших соціальних послуг, які гарантуються на безоплатній основі особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, незалежно від економічної ситуації у державі та місця проживання громадян.

2. Цілі, пріоритети й напрями фінансування соціальних послуг слід визначати на основі аналізу потреб громад у соціальних послугах. Крім того, важливо, щоб формат послуг максимально враховував потреби тих, кому вони адресуються.

3. Доречним є запровадження системи соціального планування на місцевому рівні, що покликана посилювати й розвивати демократичні процеси на місцях. Ця система передбачає залучення всіх членів місцевої громади до пошуку шляхів розв'язання конкретних соціальних проблем, що існують на місцевому рівні. На основі цієї системи можна було б визначати місцеві пріоритети, залучати надавачів послуг і розподіляти бюджетні кошти. Місцеві органи влади мають розробляти соціальні плани відповідно до вимог, висунутих центральним урядом країни. Ці плани слід розробляти щорічно і брати за основу при визначенні обсягу фінансової підтримки місцевих громад.

4. У рамках державної стратегії переходу від утримання закладів соціального обслуговування до фінансування соціальних послуг і з метою забезпечення якості соціальних послуг потрібно запровадити механізми залучення до надання соціальних послуг широкого кола зацікавлених осіб. Зокрема, необхідно створити можливості для надання безкоштовних послуг за рахунок фінансування з бюджету навіть для приватних установ. Бюджетне фінансування має виділятися на конкурсній основі, а з переможцем слід укладати контракт на надання послуг за рахунок бюджету.

5. Вирішення проблеми фінансового забезпечення закладів соціального обслуговування можна досягти шляхом залучення альтернативних (недержавних) джерел фінансування, а також запровадження для закладів стимулів ефективного використання бюджетних і власних коштів. Одним із таких стимулів може стати формульний підхід до розподілу коштів з обласного бюджету, для чого необхідно розробити методик розрахунку вартості соціальних послуг [2].

Усі зазначені заходи, безумовно, підвищать рівень соціального забезпечення, але, на нашу думку, основним кроком до удосконалення соціального захисту населення є впровадження моделі, яка б розкривала сам сенс існування цієї державної системи. Тобто, основна ідея соціального захисту – це не надання пільг, а підвищення якості й рівня життя населення, які отримують соціальні пільги.

У будь-якому суспільстві є громадяни, які, безумовно, потребують державного соціального захисту, але соціальний захист повинен надавати їм

можливість самостійно підвищувати рівень свого життя через створення необхідних умов, а саме: якщо родина опинилась у скрутному фінансовому становищі, працівники соціальної служби повинні визначити причину цього становища, а держава через систему соціальних пільг – допомогти громадянам знайти вихід із нього. Прикладом цієї, так званої адресної допомоги, може бути влаштування на роботу, здобуття вищої чи середньої освіти та ін.

Зі статистичних даних можна побачити, що підвищення рівня соціальних гарантій і соціальної допомоги, на жаль, майже не знизило рівень бідності в державі (рис. 1).

Отже, вирішення проблем соціального захисту необхідно починати з реформування самої системи соціального захисту.

Основними напрямками соціальної роботи повинні стати:

1) соціальна профілактика – форма практичних дій суб'єктів управління соціальними процесами з реалізації своїх прав і функцій у сфері соціального захисту населення й окремих громадян;

2) соціальна реабілітація – система медичних, психологічних, педагогічних, соціально-економічних юридичних заходів, спрямованих на створення та забезпечення умов для соціальної інтеграції чи реінтеграції особи, яка має обмеження життєдіяльності.

Соціальна інтеграція – процес та характеристика рівня досягнення оптимального рівня життєдіяльності та реалізації потенціальних здібностей особи. Соціальна реінтеграція – процес відновлення соціальних функцій особи для життя у соціокультурному просторі;

3) сприяння при вирішенні проблем, пов'язаних зі соціальним забезпеченням. Основний зміст соціальної роботи – надавати допомогу індивідам і групам у подоланні труднощів особистого, соціального, екологічного й духовного характеру, які негативно впливають на них; сприяти розв'язанню проблем шляхом підтримки, реабілітації, захисту; захищати осіб, які опинились у складних соціально-психологічних, матеріальних, соціально-побутових та інших життєвих обставинах згідно із законом з використанням влади та необхідних організаційних, матеріальних, технологічних та інших ресурсів; сприяти більш ширшому використанню кожної людиною приватних можливостей для соціального самозахисту;

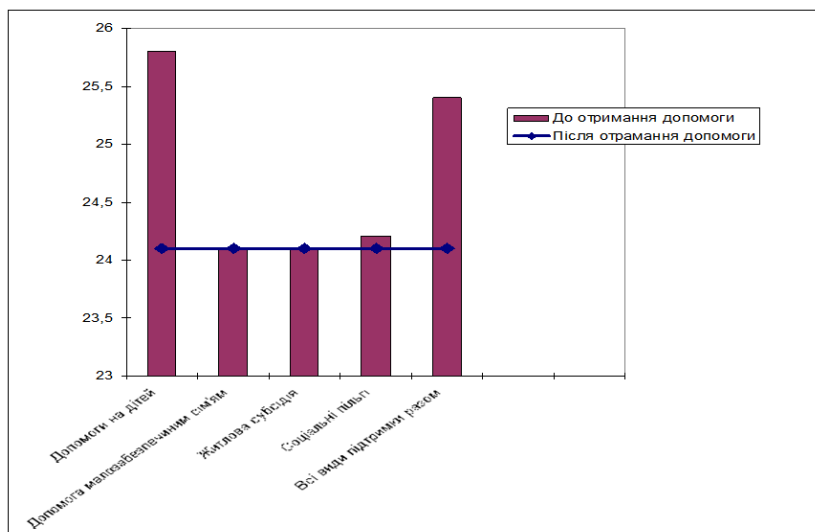

Рис. 1. Бідність в Україні до і після отримання соціальної допомоги (2010 рік)

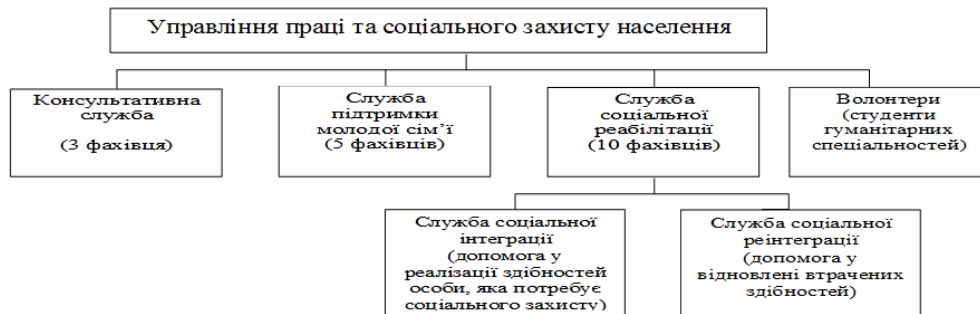

Рис. 2. Запропонована структура районного управління праці та соціального захисту населення

здійснювати адресну соціальну підтримку та захист окремих груп населення (дітей, багатодітних родин, людей похилого віку, інвалідів, безхатченків та ін.); виявляти причини скрутного становища людей, які опинилися за межею бідності.

Тобто реформування потребує сама система соціального захисту, починаючи із соціальних служб.

Правові й організаційні основи діяльності районних управлінь праці та соціального захисту визначені Типовим положенням про управління праці та соціального захисту районної в містах Києві та Севастополі державної адміністрації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2000 року № 1498 [7]. Управління соціального захисту є структурним підрозділом місцевого органу виконавчої влади. Воно підзвітне й підконтрольне районній адміністрації, Головному управлінню праці та соціальної політики обласної державної адміністрації за принципом подвійного підпорядкування.

В апараті управління зайняте невелике число працівників: заступник начальника управління, головні фахівці, фахівці, начальники галузевих відділів. У міських управліннях працює 20–25 співробітників, а в сільських районах – 15–20 осіб [8].

На нашу думку, сучасна служба соціального захисту повинна мати наступний вигляд (рис. 2). Головний акцент потрібно роботи на службу соціальної реабілітації, яка повинна містити службу соціальної інтеграції та службу соціальної реінтеграції.

Суб'єктами соціальної реабілітації є діти, жінки, особи, які потребують соціального захисту.

Комплексні технології соціальної реабілітації складаються з соціальної, соціально-побутової, соціально-середової, соціально-психологічної адаптації, соціальних послуг, що містять медичну допомогу, навчання, професійне консультування, освіту, трудове улаштування, медично-соціальний догляд, соціально-побутове обслуговування на дому, у спеціальних центрах та установах, психологічну, психіатричну, наркологічну підтримку.

Тільки коли соціальний захист буде виконувати захисту функцію тільки тоді рівень життя підвищиться, а рівень бідності знизиться, тому що соціальний захист є складовою соціального розвитку держави та найважливішою технологією державного управління, спрямованого на виконання конституційних соціальних зобов'язань. Соціальний захист як державно-суспільний інститут є комплексом економічних, соціальних і правових гарантій та заходів, основна мета яких – профілактика соціальних ризиків та компенсація втрат.

Література.

1. Проведення в Україні реформи соціальної підтримки // [Електронний ресурс]: Офіційний сайт

Управління державної служби Голодержслужби України в Миколаївській області. – Режим доступу: krivozero.mk.gov.ua.

2. Кривобок Ю. В. Основні підходи до визначення вартості безоплатних соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах / Ю. В. Кривобок. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cprg.org.ua/index.php>.

3. Н. Д. Тимчишена Шляхи вдосконалення фінансового механізму державного управління у сфері соціального захисту / Тимчишена Н. Д. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kbuara.kharkov.ua.

4. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо реформування вітчизняної системи соціального захисту. – Луганськ: Видавництво Державна установа Науково-дослідний інституту соціально-трудова відносин (ДУ НДІ СТВ) – 2012. – 60 с.

5. Щодо організаційно-економічних засобів підвищення якості соціальних послуг. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

6. Социальная политика / [Аверин А. Н., Бабич А. М., Веселкова И. Н., и др.]; под. ред. Н. А. Волгина, В. И. Кушлина. – М.:Изд-во РАГС, 2010. – 560 с.

7. Офіційний вісник України. – 2000. – № 40. – Ст. 1698.

8. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник.- вид. сьоме, перероблено і доповнене з урахуванням змін чинного законодавства / І. М. Сирота. – Х.: «Одісей», 2007. – 408 с.

УДК 353.07:35.073

Олеся Голинська

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття розкриває науковий погляд автора на деякі аспекти фінансового забезпечення діяльності органів регіонального управління. Ці аспекти розглянуто у взаємозв'язку середовища та умов регіонального розвитку. Приділено увагу проблематиці обсягу бюджетного ресурсу як основи фінансового забезпечення та позиції-